

ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΣΥΓΓΕΝΕΙΑΣ

- Ενότητα 4 (Μέρος Ι Ιστορία της ανθρωπολογίας της συγγένειας): Δομολειτουργισμός και η θεωρία της καταγωγής

Βενετία Καντσά

Τμήμα Κοινωνικής Ανθρωπολογίας και Ιστορίας

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Άδειες Χρήσης

- ▶ Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- ▶ Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Στόχοι ενότητας

- Κατανόηση της έννοιας της μονογραμμικής καταγωγής ως οργανωτικό σχήμα της κοινωνίας.
- Γνωριμία με τη θεωρία της καταγωγής, τη μελέτη του E.E. Evans-Prichard τους Nuer και τις συσσωματωμένες ομάδες καταγωγής καθώς και με την εθνογραφία του Meyer Fortes για τους Tallensi και την έννοια της 'συμπληρωματικής' καταγωγής.
- Ενασχόληση με τη κριτική στη θεωρία της καταγωγής

Περιγραφή ενότητας

- Εισαγωγικά
- Η θεωρία της καταγωγής
- Κριτική στη θεωρία της καταγωγής

Εισαγωγικά

Εισαγωγικά

- ▶ Στην ιστορία της ανθρωπολογίας της συγγένειας κυριάρχησαν δύο σημαντικές θεωρίες η θεωρία της καταγωγής και η θεωρία της αγχιστείας οι οποίες προσπάθησαν –η καθεμιά με τον τρόπο της- να ερμηνεύσουν τη κοινωνική δομή.
 - ▶ Όταν οι ανθρωπολόγοι μιλούν για την "κοινωνική δομή" ή την "κοινωνική οργάνωση" μιας φυλετικής ή αγροτικής κοινότητας εξετάζουν ένα κοινωνικό σύστημα σαν να αποτελείται από ομάδες, εξετάζουν δε τις κοινωνικές σχέσεις σε αναφορά με τον τρόπο που διαπλέκονται οι θέσεις και οι ρόλοι.

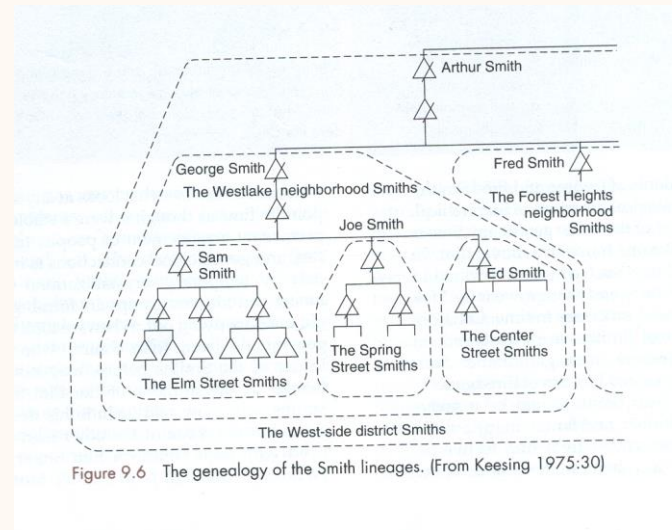
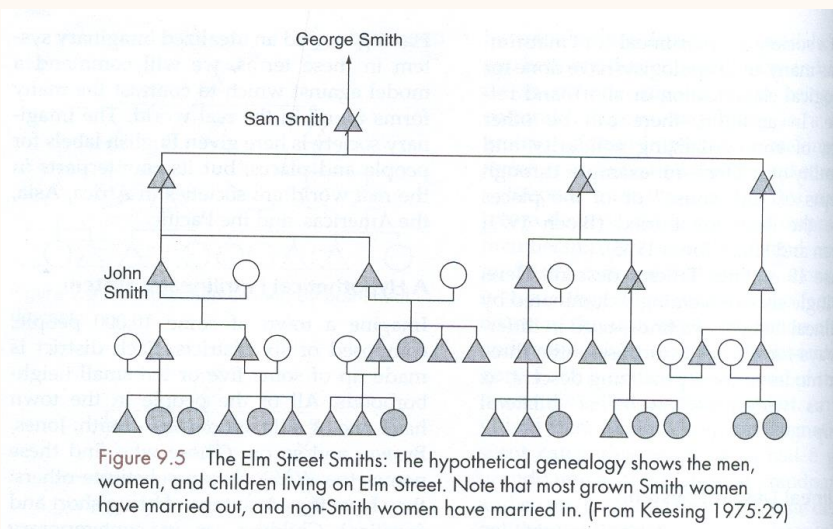
Η θεωρία της καταγωγής

Η καταγωγή

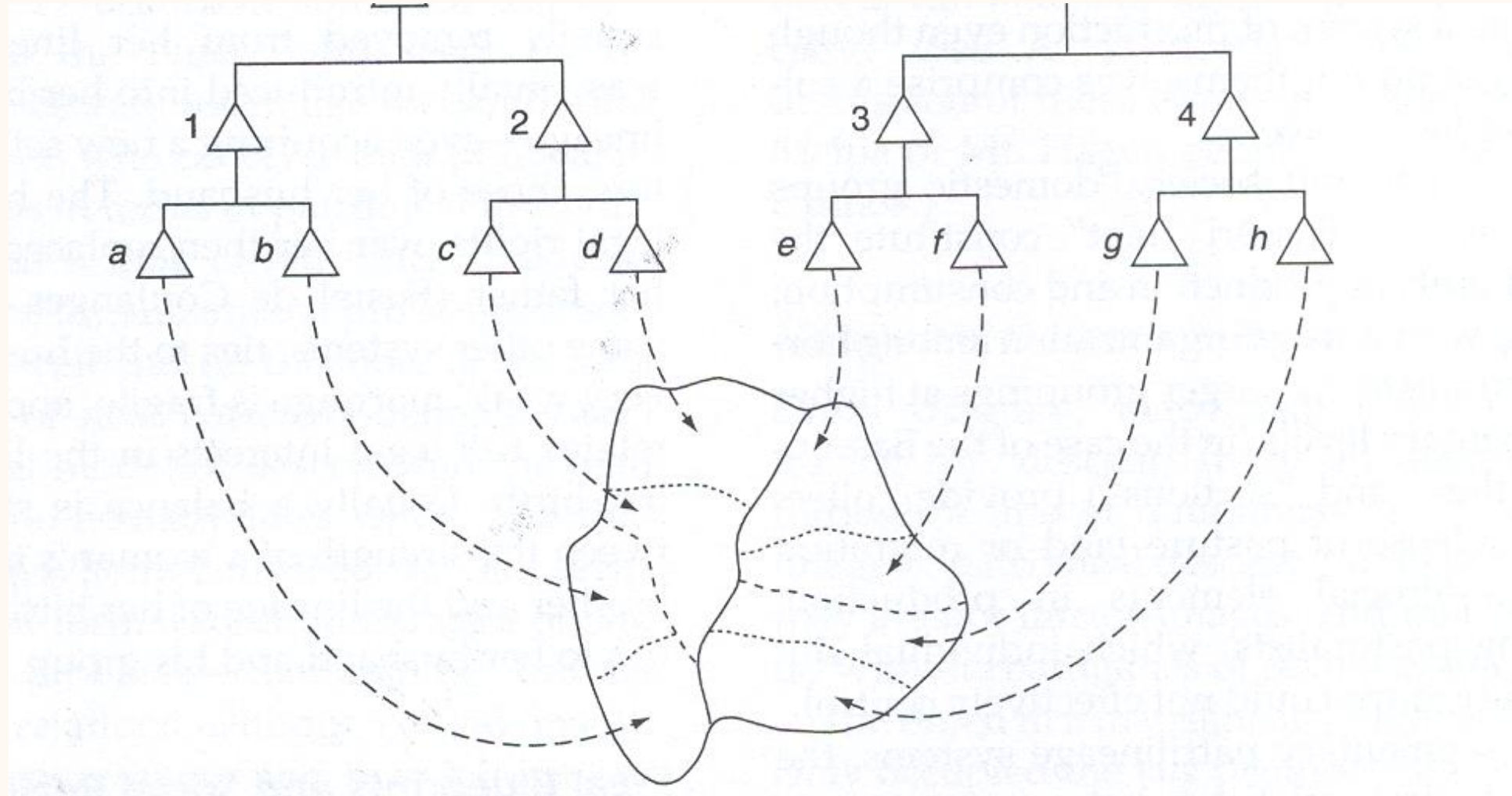
- ▶ ένας από τους κύριους τρόπους ένταξης σε μια κοινωνική ομάδα είναι η καταγωγή
- ▶ Η καταγωγή είναι μια **διαδικασία μέσα στο χρόνο**.
- ▶ Τα συστήματα καταγωγής είναι ένας τρόπος ορισμού της **συνέχειας με το παρελθόν**, και του προσδιορισμού των **σχέσεων ανάμεσα στους ζωντανούς** με αναφορά τις σχέσεις τους με προγόνους που έχουν πεθάνει από καιρό. Στη **Νέα Γουινέα ή τη φυλετική Αφρική**, τα συστήματα καταγωγής **συνδέουν τους ανθρώπους με τη γη** μέσω παραδόσεων αρχαίας προέλευσης· στις δε ζώνες ξηρασίας της **Βόρειας Αφρικής, της Μέσης Ανατολής, και της κεντρικής Ασίας, συνδέουν μεταξύ τους ποιμένες**, που είναι διασκορπισμένοι σε τεράστιες εκτάσεις και κινούνται διαρκώς -επιτρέποντας τους έτσι να διασκορπίζονται και να επανα-ομαδοποιούνται, επιτρέποντας τον σχηματισμό και τη διάλυση μεγαλύτερων ομαδοποιήσεων.

Συσσωματωμένες ομάδες καταγωγής

- Σε μια συσσωμάτωση που ορίζεται, για παράδειγμα, μέσω πατρογραμμικής καταγωγής, τα μέλη περιλαμβάνουν και άντρες και γυναίκες. Μόνο οι άντρες έχουν μεταβιβάσει στα παιδιά τους το δικαίωμα συμμετοχής στη συσσωμάτωση. Φυσικά, στον αληθινό κόσμο οι αριθμοί των παιδιών δεν είναι πάντα τόσο τακτικοί· ορισμένες γραμμές καταγωγής σβήνουν, ενώ άλλες πληθαίνουν και διακλαδώνονται, στο πέρασμα των γενεών.

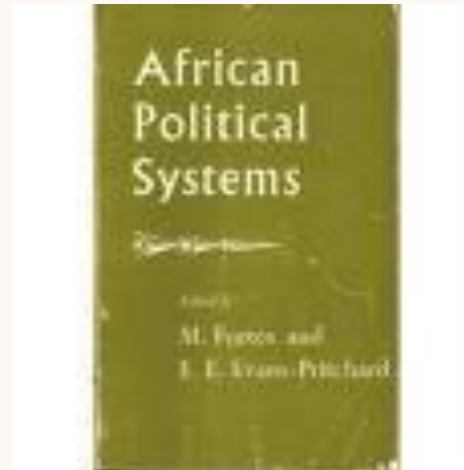

Κατατμημένες ομάδες καταγωγής

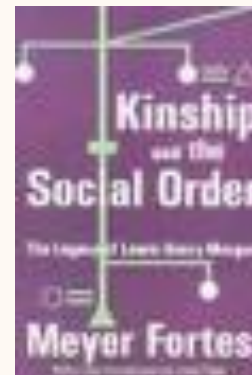
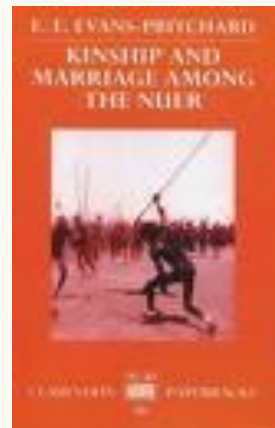
Η «θεωρία της καταγωγής». Ιστορικά στοιχεία

- ▶ Συνεργασία των Radcliffe-Brown, Evans-Prichard και Fortes στο πανεπιστήμιο της Οξφόρδης στα τέλη της δεκαετίας του '40 παρήγαγε μια σειρά μελετών που αφορούσαν κυρίως την πολιτική και τη συγγένεια και οι οποίες καθιέρωσαν ένα καινούργιο παράδειγμα, μια καινούργια θεωρία τη **θεωρία της καταγωγής**.
- ▶ Οι αρχές της 'γραμμικής θεωρίας' ή 'θεωρία της καταγωγής' μπορούν να εντοπιστούν στην έκδοση των έργων *Αφρικανικά Πολιτικά Συστήματα*, που επιμελήθηκαν οι Evans-Prichard και Fortes, με πρόλογο του Radcliffe-Brown, και Οι Νουέρ, [*Το Πολιτικό Σύστημα των Ανουάκ*] τη δεκαετία του 1940.

Η «θεωρία της καταγωγής». Ιστορικά στοιχεία

- ▶ Παρόλο που οι μελέτες αυτές γράφτηκαν πριν και κατά τη διάρκεια του πολέμου, εμφανίστηκαν αμέσως μετά (αναφερόμαστε στις δύο μονογραφίες του Fortes για τους Tallensi το 1945 και το 1949, τη μελέτη του Evans-Prichard για τους Sanusi της Κυρηναϊκής το 1949 και τη μελέτη για τη συγγένεια στους Nuer το 1951).
- ▶ Έτσι, όταν ο 1953 ο Fortes δημοσίευσε στο *American Anthropologist* το άρθρο με τίτλο «Η δομή των ομάδων μονογραμμικής καταγωγής» ήταν σε θέση να αναφερθεί σε ένα καινούργιο επιστημονικό παράδειγμα, σε κάτι που είχε ήδη πάρει τη μορφή μιας θεωρίας, της θεωρίας της κατασκευής. Η θεωρία της καταγωγής κυριάρχησε στη Βρετανική ανθρωπολογία αμέσως μετά τον 2ο Παγκόσμιο Πόλεμο και διατήρησε την κεντρική της θέση μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1960.

Επιδράσεις από τον Bronislan Malinowski

- ▶ Τρεις υποθέσεις της θεωρίας της καταγωγής προέρχονται από τον Malinowski:
- ▶ η μία ήταν αρνητική: οι θεωρητικοί της καταγωγής ακολούθησαν τον Malinowski στην αγνόηση των ταξινομήσεων της συγγένειας
- ▶ η δεύτερη, ήταν ότι η οικογένεια είναι ένας παγκόσμιος οικιακός θεσμός, και σε όλες σχεδόν τις κοινωνίες το παιδί ανατρέφεται σε οικογένειες με δύο γονείς. Ο άνδρας είχε καίριο ρόλο, ακόμα και αν η βιολογική πατρότητα ορισμένες φορές δεν αναγνωριζόταν. Ταυτόχρονα, μόνο οι άνδρες κατείχαν δημόσιους ρόλους, ενώ ο πατέρας έπρεπε να νομιμοποιήσει το παιδί του
- ▶ οι θεωρητικοί της καταγωγής ακολούθησαν τις ιδέες του Malinowski για την οικογένεια και το κλαν. Ο Malinowski αρνιόταν ότι η οικογένεια προέκυψε από το κλαν, και αν κάτι έπρεπε να είναι αλήθεια, τότε ήταν το ακριβώς αντίθετο. Αν υπήρχε κλαν, τότε αυτό ήταν μια συνέχεια της οικογένειας. Οι οικογενειακές σχέσεις δημιουργούσαν προσωπικές σχέσεις, ενώ το κλαν σε αντίθεση ήταν μια πολιτική μονάδα. Οι σχέσεις ανάμεσα στα κλαν ήταν σχέσεις ανάμεσα σε ομάδες, ενώ οι σχέσεις ανάμεσα στα κλαν συνυπήρχαν μαζί με ατομικές σχέσεις που βασίζονταν στην οικογένεια

Επιδράσεις από τον Radcliffe-Brown

Ωστόσο, οι Evans-Prichard και Fortes ευαγγελίζονται τον Radcliffe-Brown ως τον πνευματικό πατέρα της θεωρητικής τους κίνησης:

Σε ένα κείμενό του, γραμμένο το 1935 με τον τίτλο «Πατρογραμμική και Μητρογραμμική Διαδοχή» ο Radcliffe-Brown ξεκινά από την παραδοχή ότι η οικογένεια είναι ο πυρήνας των συγγενικών σχέσεων ανεξάρτητα από τον τύπο καταγωγής. Ωστόσο, είναι απαραίτητο να υπάρχει ένας τρόπος να μεταβιβάζονται τα δικαιώματα στις γενεές. Και αυτός ο τρόπος δεν είναι άλλος από τη μονογραμμική καταγωγή, ο οποίος αποτελεί έναν αποτελεσματικό μηχανισμό μεταβίβασης της κοινωνικής θέσης και κατανομής των υποχρεώσεων και δικαιωμάτων σε μια κοινωνία. Για αυτό και οι περισσότερες 'πρωτόγονες' κοινωνίες βασίζονται στις σχέσεις ανάμεσα σε τέτοιες συσσωματωμένες ομάδες καταγωγής. **Όμως**, τα συστήματα συγγένειας είναι πάντοτε αμφιπλευρικά, έστω και αν προκρίνεται μόνο η μια γραμμή καταγωγής για οργανωτικούς λόγους. Κάποια στοιχεία κύρους και θέσης θα προέλθουν από τη μητέρα και κάποια από τον πατέρα. Κανονικά αυτά τα δικαιώματα και καθήκοντα είναι αντιθετικής φύσης. Εκεί όπου τα κοινωνικά σημαντικά δικαιώματα –τα δικαιώματα της συσσωματωμένης ομάδας– μεταβιβάζονται διαμέσου του πατέρα τότε έχουμε μια πατρογραμμική μορφή οργάνωσης – στην περίπτωση που μεταβιβάζονται διαμέσου της μητέρας έχουμε μια μητρογραμμική μορφή οργάνωσης

Ένα δεύτερο σημείο της θεωρίας της καταγωγής προερχόταν από τον ισχυρισμό του Durkheim ότι η 'πρωτόγονη' κοινωνία ήταν 'κατατετμημένη'. Αποτελούνταν, δηλαδή, από ισοδύναμα μέρη τα οποία ήταν μαζί ενωμένα εξαιτίας κοινών αξιών ή κοινών συναισθηματικών δεσμών με ένα συμβολικό τόπο μέσω ενός συστήματος ανταλλαγών. Ο Durkheim ονόμασε αυτά τα τμήματα 'κλαν'. Οι Evans-Prichard και Fortes τα ταύτισαν με τις συσσωματωμένες ομάδες καταγωγής

African Political Systems (1940)

- ▶ A) κοινωνίες με κεντρική εξουσία, μηχανισμούς διοίκησης και δικαστικούς θεσμούς (τη συγκεντρωτική πυραμιδοειδή εξουσία)
- ▶ B) την «κοινωνία χωρίς κράτος». Αυτή υποδιαιρείται σε:
 - ▶ συστήματα όπου (όπως λανθασμένα πίστευαν οι επιμελητές) λόγω του μικρού τους μεγέθους όλα τα μέλη της κοινότητας σχετίζονται μεταξύ τους, με αποτέλεσμα το πολιτικό σύστημα να συμπίπτει με το συγγενικό [πράγμα που ίσχυε για τους αυστραλούς ιθαγενείς, όπως είχε ισχυριστεί ο Radcliffe-Brown)
 - ▶ σε συστήματα όπου η πολιτική τους οργάνωση βασίζεται σε κατατετμημένες ομάδες καταγωγής (κατάτμηση= η διάσπαση μιας γενεαλογικής γραμμής, όχι μόνο της αρχικής αλλά και των υπολοίπων, ενώ ένα σύστημα ονομάζεται κατατετμημένο, εφόσον οι υποδιαιρέσεις των διαφόρων τάξεων συνυπάρχουν κάθε στιγμή εν δυνάμει και δεν εκδηλώνονται παρά μόνο εναλλακτικά και κάτω από ορισμένες περιστάσεις)

African Political Systems (1940)

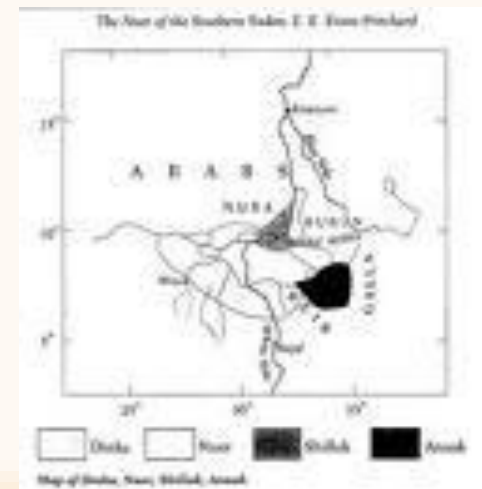
- ▶ Αν και στις μελέτες τους υπήρχε έντονη η επίδραση του Radcliffe-Brown, ωστόσο παρατηρείται και μια απομάκρυνση από τις θέσεις του τελευταίου.
- ▶ Χαρακτηριστική είναι η διαφορά που υπάρχει στον τόνο, τον ορισμό και την έμφαση ανάμεσα στον πρόλογο του Radcliffe-Brown στα *Αφρικανικά Πολιτικά Συστήματα*, και στην εισαγωγή των Evans-Prichard και Fortes. Η καινούργια έμφαση δινόταν στην **ομάδα γραμμικής καταγωγής (lineage)** ως **μέρους** μάλλον του **συστήματος πολιτικών σχέσεων** παρά ως τύπου οργάνωσης των προσωπικών σχέσεων, πράγμα που αποτελούσε την πρωταρχική σύλληψη του Radcliffe-Brown. Ο όρος 'κοινωνική δομή' έφτασε να υποδηλώνει τη δομή των σχέσεων ανάμεσα σε ομάδες, και στο έργο του Fortes, μεταξύ πολιτικών θέσεων, και όχι μεταξύ προσώπων.

- ▶ Τα *Αφρικανικά Πολιτικά Συστήματα* πρόβαλαν μια γενική ταξινόμηση, αλλά, οι επιπτώσεις του τρόπου σκέψης τους φάνηκαν πιο καθαρά στις αναλύσεις για τα συστήματα που βασίζονταν στις κατατετμημένες ομάδες γραμμικής καταγωγής, στις μονογραφίες δηλαδή του Evans-Prichard για τους Nuer και του Fortes για τους Tallensi και ιδιαίτερα στους πρώτους.

Οι Nuer του Evans-Pritchard

- Οι Νούερ ήταν 200.000 άτομα διασκορπισμένα σε μια περιοχή 30.000 τ.μιλίων στο Νότιο Σουδάν. Ασχολούνται με γεωργία, ψάρεμα, κτηνοτροφία και το έτος τους διαιρείται σε δύο χωριστές εποχές, την περίοδο των βροχών (Μάϊος-Οκτώβριος), την περίοδο της ξηρασίας (Νοέμβριος-Απρίλιος). Την υγρή περίοδο βρίσκονται στα μεσόγεια χωριά, ενώ την ξηρή σε καταυλισμούς κοντά σε ποτάμια. Και στα δύο αυτά είδη εγκατάστασης οι άνθρωποι αλληλοεξαρτώνται στενά, ενώ οι κοινωνικές σχέσεις πρέπει να υπερβαίνουν τα όρια του χωριού, γιατί οι άνθρωποι πρέπει να είναι ελεύθεροι να μετακινούνται ανάμεσα στα χωριά και τους καταυλισμούς.

Οι Nuer του Evans-Pritchard

Οι ομαδικές σχέσεις ανάμεσα στους Nuer γίνονται αντιληπτές με εδαφικούς, χωρικούς όρους και με όρους σχέσεων γραμμικής καταγωγής που βασίζονται σε μια γενεαλογία εκτεινόμενη στο βάθος του χρόνου

Ο Evans-Pritchard διακρίνει εκτός από την οικογένεια, τρία διαφορετικά 'συστήματα':

το σύστημα συγγένειας

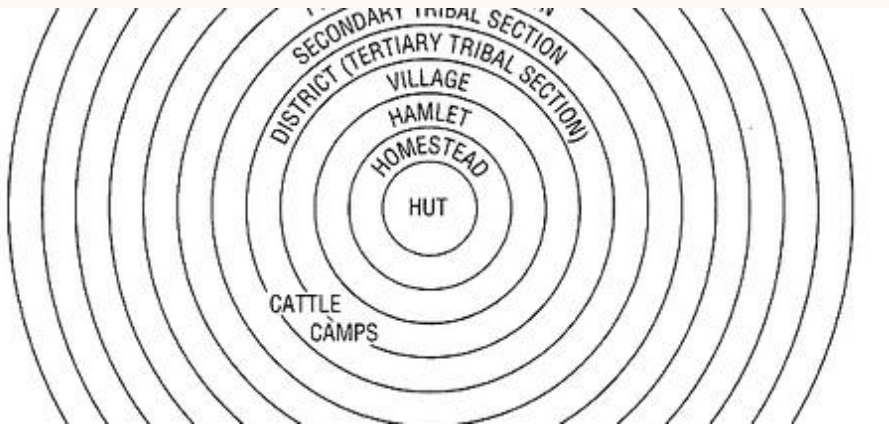
το σύστημα μονογραμμικών ομάδων

το πολιτικό σύστημα

[Η διάκριση ανάμεσα στο πρώτο και το δεύτερο σύστημα συνάγεται από την ιθαγενή διάκριση ανάμεσα σε mar = αμφίπλευρη εξ αίματος συγγένεια ανάμεσα σε δύο πρόσωπα και buth = συγγένεια αποκλειστικά ανδρογραμμική ανάμεσα σε ομάδες. Από τη σκοπιά της mar το ego έχει έναν κύκλο συγγενών των οποίων η απόσταση σε γενεές είναι μικρότερη ή ίση με τρία. Από τη σκοπιά της buth το ego αναγνωρίζει στο πλαίσιο της ομάδας του μια ανδρογραμμική συγγένεια τεσσάρων ή πέντε γενεών]

Οι Nuer του Evans-Pritchard

- ▶ Αναφορικά με τις πολιτικές σχέσεις, αυτές είναι βασικά εδαφικές σχέσεις. Η φυλή είναι η μεγαλύτερη πολιτική κοινότητα μέσα στην οποία η ανθρωποκτονία πρέπει να τιμωρηθεί. Η φυλετική περιοχή χωρίζεται σε τμήματα. Σε κάθε επίπεδο κατάτμησης οι τοπικές ομάδες είναι μικρότερες και περισσότερο συνδεδεμένες. Οι φυλετικές κατατμήσεις που διακρίνει χωρίζονται σε:
 - ▶ πρωτογενείς (α1, α2, α3)
 - ▶ δευτερογενείς (α1.1., α.1.2.,...0
 - ▶ τριτογενείς (α.1.1.1, α.1.1.2.)
- ▶ Τα εδαφικά αυτά τμήματα δεν έχουν μια πολιτική ταυτότητα. Προσφέρουν μόνο το πλαίσιο για κοινή δράση σε συγκεκριμένες μόνο περιστάσεις και μόνο σε αντιπαράθεση με παρόμοιες μονάδες. Αν ένας άνδρας από ένα χωριό σκοτώσει κάποιον σε ένα άλλο, τότε και τα δυο αυτά χωριά θα εμπλακούν στη σύγκρουση. Αν ένας άνδρας από οποιοδήποτε αυτά τα δύο χωριά σκοτώσει κάποιον σε άλλο διαμέρισμα τότε και τα δυο χωριά θα συμμαχήσουν ενάντια στο άλλο διαμέρισμα. Αυτή τη διαδικασία της «διάσπασης και της συγχώνευσης» την ταύτισε ο Evans-Pritchard με τη δυναμική του κατατετμημένου πολιτικού συστήματος, του οποίου η λειτουργία ήταν «να διατηρεί την δομική ισορροπία ανάμεσα σε αντιτιθέμενα φυλετικά τμήματα τα οποία ωστόσο συγχωνεύονται με αναφορά σε άλλα μεγαλύτερα τμήματα.

Οι Nuer του Evans-Pritchard

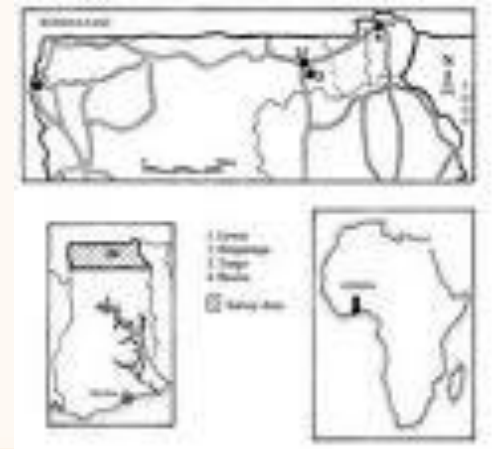
- ▶ Ωστόσο, μόνο αν το δει κανείς από έξω το πολιτικό σύστημα των Νουέρ δραστηριοποιείται με εδαφικούς όρους. Και αυτό γιατί το μυστικό της κοινωνίας των Νουέρ βρίσκεται αλλού. Μια σειρά από ομάδες καταγωγής προσφέρουν το πλαίσιο για την οργάνωση της τοπικής κοινότητας. Αυτές οι ομάδες καταγωγής βασίζονται σε πατρογραμμικούς δεσμούς. Η φυλή, η οποία αποτελεί τη μεγαλύτερη εδαφική ένωση αρθρώνεται γύρω από ένα κυρίαρχο κλαν του οποίου τα μέλη κατάγονται μέσω της ανδρικής γραμμής από τον ιδρυτή του κλαν. Το κλαν είναι κατατετμημένο σε μικρότερες μονογραμμικές ομάδες. Η κατάτμηση της μονογραμμικής ομάδας (του κλαν) διακρίνεται σε:
 - ▶ μέγιστες (A1, A2, A3)
 - ▶ μείζονες (A1.1., A.1.2., A.1.3)
 - ▶ ελασσόνες (A.1.1.1., A.1.1.2.)
 - ▶ [ελάχιστες]
- ▶ Αυτά τα τμήματα του κλαν συνδέονται με χαμηλότερα επίπεδα τοπικής οργάνωσης και είναι πραγματικές ομάδες οι οποίες δραστηριοποιούνται μέσω δεσμών αίματος (συνένωση ανδρών για προσβολή και άμυνα)

Οι Nuer του Evans-Pritchard

- ▶ όποιος λέει κλαν δεν εννοεί κυριαρχία στο εσωτερικό της φυλής:
 - ▶ 1) μέσα σε μια φυλή δεν έχουν όλα τα κλαν ‘ανώτερη’ ή ‘κυρίαρχη’ θέση, υπάρχουν κλαν που δεν κυριαρχούν πουθενά και μονογραμμικές ομάδες dinka (γειτονικός λαός) που εμπλέκονται σε υποδεέστερη θέση μέσα στο εδαφικό δίκτυο
 - ▶ 2) δεν ζουν όλα τα μέλη ενός κλαν εκεί όπου αυτό κυριαρχεί, και σε αντίθεση με τις φυλές, τα κλαν είναι διεσπαρμένα μέσα σε ολόκληρη την έκταση της χώρας των Νουέρ «εκεί όπου το κλαν μου κυριαρχεί έχω θέση αριστοκράτη (dil), όπου δεν είναι σε σχέση με τους κυρίαρχους αριστοκράτες έχω τη θέση ξένου (rul)»
- ▶ Αυτό το πλαίσιο των ομάδων καταγωγής λειτουργεί, κατά τον Evans-Pritchard στο επίπεδο των αξιών μόνο και όχι στο επίπεδο της δημογραφίας. Τα μέλη ενός χωριού μπορεί να ανήκουν σε ποικίλες ομάδες καταγωγής και τα μέλη του πιο μικρού τμήματος του κυρίαρχου κλαν μπορεί να είναι διασκορπισμένα, αποτελώντας ίσως μια μειονότητα των κατοίκων ενός συγκεκριμένου χωριού.
- ▶ ΑΡΑ: το σύστημα των ομάδων καταγωγής του κυρίαρχου κλαν συνιστούν ένα νοητικό σκελετό πάνω στον οποίο οι τοπικές κοινότητες συγκροτούν μια οργάνωση συνδεδεμένων μερών, ή, **ένα σύστημα αξιών που συνδέουν τα τμήματα της φυλής και παρέχουν το ιδίωμα με το οποίο μπορούν να εκφραστούν και να ρυθμιστούν οι σχέσεις τους.**

Οι Tallensi του Meyer Fortes

- ▶ Η ανάλυση του Fortes για τους Tallensi στη βόρεια Γκάνα μοιράζεται την άποψη του Evans-Prichard ότι η κοινωνική δομή εξαρτάται από ένα σύστημα αξιών. Αλλά ο Fortes δεν ήταν έτοιμος να προσχωρήσει ολοκληρωτικά σε έναν κόσμο αξιών.
- ▶ Στους Tallensi όπως και στους Νουέρ οι οικογενειακές σχέσεις ήταν εξαιρετικά σημαντικές, ενώ οι δεσμοί πατρογραμμικής καταγωγής προσέφεραν τον τρόπο οργάνωσης των πολιτικών σχέσεων. Ακολουθώντας τον Evans-Prichard και ο Fortes εξέτασε το σύστημα των μονογραμμικών ομάδων καταγωγής χωριστά από το δίκτυο των προσωπικών συγγενικών σχέσεων.
- ▶ Εισάγει την έννοια της «συμπληρωματικής καταγωγής»

Οι Tallensi του Meyer Fortes

- ▶ Για τον Fortes
 - ▶ Η συγγένεια είναι πάντοτε αμφίπλευρη
 - ▶ η μονογραμμική καταγωγή δεν αποτελεί γεγονός της συγγένειας αλλά μια ‘πολιτικο-οικονομική’ έννοια
 - ▶ η έννοια αυτή είναι σημαντικότερη από εκείνη της συγγένειας γιατί συνδέει δύο τομείς (την εξωτερική πολιτική, νομική πλευρά αυτού που ονομάσαμε ομάδες μονογραμμικής καταγωγής με την εσωτερική ή οικιακή πλευρά), ενώ η συγγένεια περιορίζεται σε έναν από τους δυο
 - ▶ η ολότητα του κοινωνικο-οικονομικού συστήματος ανάγεται τελικά στην πολιτικοοικονομική σφαίρα, δηλαδή στο σύστημα των συσσωματωμένων κοινωνικών ομάδων, νοουμένων ως νομικά πρόσωπα
 - ▶ ενώ, η συγγένεια χρησιμοποιείται για τον καθορισμό και την κύρωση ενός προσωπικού πεδίου κοινωνικών σχέσεων για κάθε άτομο

Κριτική στη θεωρία της καταγωγής

Κριτική στη θεωρία της καταγωγής

- ▶ Τη δεκαετία του '50 η ανθρωπολογία στη Βρετανία γνώρισε μια ξαφνική άνθηση και κοινωνίες με κατατετημημένες ομάδες μονογραμμικής καταγωγής βρισκόντουσαν παντού. Ωστόσο, στη δεκαετία του '60 άρχισε να διαμορφώνεται μια συστηματική κριτική της θεωρίας της καταγωγής μέσα στα πλαίσια της Βρετανικής ανθρωπολογίας.
- ▶ Το ένα ρεύμα αυτή της κριτικής προερχόταν από την εθνογραφία και από έρευνες που είχαν γίνει στη Νέα Γουινέα μάλλον και όχι στην Αφρική, και αναρωτήθηκαν για την πρωτοκαθεδρία των ομάδων μονογραμμικής καταγωγής, αλλά και στη Βρετανία μη – αφρικανιστές ανθρωπολόγοι ήταν λιγότερο αφοσιωμένοι στη θεωρία της καταγωγής.

«Εσωτερικά» προβλήματα της θεωρίας

- ▶ Η πατρογραμμική καταγωγή φαίνεται μια ωραία επίσημη λύση στα μεγάλα οργανωτικά προβλήματα των φυλετικών κοινωνιών - διατηρεί διατεταγμένες πολιτικές σχέσεις χωρίς να υπάρχουν κεντρικοί θεσμοί διακυβέρνησης και διατηρεί τον σωματειακό τίτλο ιδιοκτησίας στη γη ως το πλέον καθοριστικό μέσο παραγωγής.
- ▶ Αλλά υπάρχουν κρυμμένα προβλήματα: Πώς προσαρμόζεται 'το σύστημα' στις αλλαγές που φέρνουν ο πόλεμος, οι έχθρες, και η πολιτική; Και πώς προσαρμόζονται οι σχέσεις των ανθρώπων με τη γη, με δεδομένες τις αναπόφευκτες ανισορροπίες που προκύπτουν όταν μια ομάδα πολλαπλασιάζεται, και μια άλλη μειώνεται.
 - ▶ Αυτά τα προβλήματα εμποδίζουν κάθε μονογραμμικό σύστημα καταγωγής να είναι τόσο τακτικό και σταθερό όσο το επίσημο σχεδιάγραμμα του.

Το πρόβλημα της «αναπαράστασης»

- ▶ Ωστόσο, η σύλληψη της δομής της κοινωνίας σύμφωνα με κατατεταγμένες ομάδες γραμμικής καταγωγής δεν αναφέρεται τόσο σε πραγματικές κοινωνικές διαδικασίες, αλλά
 - ▶ είτε σε αναπαραστάσεις των υποκειμένων – το πώς δηλαδή τα υποκείμενα αντιλαμβάνονται τις πολιτικές τους σχέσεις-
 - ▶ είτε σε αναπαραστάσεις του ανθρωπολόγου για τις αναπαραστάσεις των υποκειμένων –το πώς, δηλαδή, ο ανθρωπολόγος αντιλαμβάνεται τον τρόπο με τον οποίο τα υποκείμενα αναπαριστούν τις πολιτικές τους σχέσεις.
 - ▶ Τέλος, μπορεί να αναφέρεται απλώς στο αναλυτικό μοντέλο του ανθρωπολόγου, τις αντιλήψεις και τον τρόπο προσέγγισης από πλευράς ανθρωπολόγου των πολιτικών σχέσεων μιας συγκεκριμένης κοινωνίας.

Νέα εθνογραφικά δεδομένα

- ▶ Το πρόβλημα ανάμεσα στην κοινωνική δομή και την τις πραγματικές κοινωνικές διαδικασίες δεν μπορούσε πλέον να αγνοηθεί ως μη υπαρκτό, όταν έκαναν την εμφάνισή τους στα τέλη της δεκαετίας του '50 και στις αρχές του '60 νέα εθνογραφικά δεδομένα από τη Νέα Γουινέα και τη Μελανησία.

Νέα εθνογραφικά δεδομένα

- ▶ Η εθνογραφία της Νέας Γουινέας έδειξε καταρχήν ότι ενώ οι κάτοικοι των υψιπέδων της Νέας Γουινέας αναγνωρίζουν στο ιδεατό επίπεδο την πατρογραμμική καταγωγή ως την αρχή ένταξη σε συσσωματωμένες ομάδες, ωστόσο στην πράξη αγνοούν αυτή την αρχή και και αναγνωρίζουν και ενσωματώνουν στην τοπική ομάδα καταγωγής τόσο τους αμφιπλευρικούς συγγενείς όσο και τους αγχιστείς.
- ▶ Από την άλλη πλευρά πατρογραμμικοί συγγενείς οι οποίοι δεν μένουν στην ίδια περιοχή γρήγορα ξεχνιούνται και χάνονται από την τοπική ομάδα καταγωγής. Επιπλέον, όχι μόνο οι σχέσεις με τους πατρογραμμικούς συγγενείς, αλλά και οι σχέσεις με τους αμφιπλευρικούς και με τους αγχιστείς προσφέρουν το δικαίωμα πρόσβασης στη γη, ενώ πατρογραμμικοί συγγενείς, αμφιπλευρικοί και αγχιστείς θα συνεισφέρουν όλοι για να συγκεντρωθεί το έδνο που πρέπει να δώσει το υποκείμενο στους συγγενείς της νύφης. Για το λόγο αυτό και οι κοινωνίες της Νέας Γουινέας χαρακτηρίστηκαν ως ‘κοινωνίες με χαλαρή δομή’.

Θεωρία και εθνογραφία

- ▶ Ωστόσο, η λέξη-κλειδί για την δημιουργία του προβλήματος της ‘αντίφασης’ ανάμεσα στην ιδεολογία και την πραγματική συμπεριφορά ήταν η έννοια της καταγωγής. Το πρόβλημα της αντίφασης παρουσιάζεται επειδή οι κοινωνικές ομάδες είναι ιδεατά αλλά όχι πραγματικά πατρογραμμικές.
- ▶ Το πρόβλημα ήταν στο ότι δεν αναγνώρισαν ότι μια έννοια η οποία προέρχεται από μια συγκεκριμένη εθνογραφία δεν αποκτά την ιδιότητα της αναλυτικής κατηγορίας εξαιτίας της ικανότητάς της να προσφέρει ένα είδος ‘μετα-γλώσσας’, σύμφωνα με την οποία μια πλατιά γκάμα εθνογραφικών δεδομένων μπορούν να περιγραφούν επαρκώς, αλλά επειδή ακριβώς επιτρέπει τους αναλυτές να οργανώσουν τα εθνογραφικά τους δεδομένα με τέτοιο τρόπο ώστε να προσαρμόζουν τα δεδομένα αυτά στο θεωρητικό τους μοντέλο. Σε τελευταία ανάλυση, μια έννοια δεν προέρχεται από την εθνογραφία αλλά από τη θεωρία. Και ορίζεται με τέτοιο τρόπο έτσι ώστε να επιτρέπει τους αναλυτές να εξηγήσουν τα δεδομένα τους στα πλαίσια της θεωρίας τους.
 - ▶ Η απόρριψη της θεωρίας της γραμμικής καταγωγής, η οποία παρουσιάστηκε στα μέσα του 20ου αι. ως θεωρητική επανάσταση, ήταν το αποτέλεσμα της μεγαλύτερης ευαισθητοποίησης των ανθρωπολόγων στις εννοιολογήσεις των ίδιων των υποκειμένων της έρευνας.

Βιβλιογραφία

- ▶ Dumont, *Louis*. 1971. (μτφ. 1996). *Εισαγωγή σε Δύο Θεωρίες της Κοινωνικής Ανθρωπολογίας*. «Η Θεωρία των Ομάδων Μονογραμμικής Καταγωγής». σ.σ. 73-129. Αθήνα: Καστανιώτης.
- ▶ Holy, Ladislav. 1996. *Anthropological Perspectives on Kinship*. Κεφ. 4 “Descent and the Domestic Domain I: Lineage Theory”, σ.σ. 71-101, Ch. 5 “Descent and the Domestic Domain II: Matrilineal and Cognatic Descent”, σ.σ. 102-123. Pluto Pres: London-Sterling-Virginia Pluto Pres: London-Sterling-Virginia.
- ▶ Keesing, Roger. 1997. *Cultural Anthropology. A Contemporary Perspective*. Wadsworth Publishing Co Inc
- ▶ Kuper, Adam. 1983 (μτφ. 1989). *Ανθρωπολογία και Ανθρωπολόγοι*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- ▶ Kuper, Adam. 2006 [α' έκδοση 1988, β' έκδοση 2005]. *Η επανεπινόηση της πρωτόγονης κοινωνίας. Μεταμορφώσεις ενός μύθου*. Κεφ. 8 «Η θεωρία της καταγωγής: ένας φοίνικας από τις στάχτες». Αθήνα: Αλεξάνδρεια.
- ▶ Stone, Linda. 1997. *Kinship & Gender. An Introduction*. Ch. 4 “Through the Mother”, ch. 5 “Double and Cognatic Descent”, σ.σ. 109-153, σ.σ. 155-181. Westview Press.

ΤΕΛΟΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ

Βενετία Καντσά
Τμήμα Κοινωνικής Ανθρωπολογίας και Ιστορίας

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

